

Enskild motion

Motion till riksdagen

2002/03:mp833

HL

av Lars Ångström (mp)

Byrån för barns bästa

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att där nödvändigt ändra i lagstiftningen för att möjliggöra ett uppbyggande av Byråer för barns bästa.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att vidta andra initiativ för att främja skapandet av myndigheten Byrån för barns bästa.

Motivering

Allt som oftast resulterar skilmässor i uppslitande vårdnadstvister som förs i de svenska domstolarna. En juridisk vårdnadsvist är en process som skapar förlorare. Dess väsen är strid, dess följd blir ofta hat. Och dess främsta offer är barnen. Att sätta barnen först i samhället innebär bland annat att förbättra stödet till- och möjligheterna för föräldrar att separera utan att hamna i de för barnen nästan alltid förödande vårdnadstvisterna.

Det finns sannolikt också en samhällsekonomisk vinst i skapa ett stöd för konstruktiv konfliktlösning för att undvika att separationer resulterar i vårdnadstvister i domstol. Vuxna som gräver ner sig i en konflikt mår ofta psykiskt dåligt, arbetar sämre med högre sjukskrivningskostnader som följd. Barn vars föräldrar hatar varandra lever i en känslomässig atmosfär som kan vara mycket skadlig. En ökad risk för att hamna i drogberoende och kriminalitet innebär också stora kostnader för samhället. Till detta får läggas samhällets kostnader för många av de rättsliga vårdnadstvisterna.

Byrån för barns bästa

Nu finns det framtaget en annan modell för konfliktlösning. Den är utformad av Anna Singer, forskare i familjerätt och lektor i juridik vid Uppsala universitet, tidigare jurist på BRIS (Barnens rätt i Samhället) och Annika Rejmer, rättssociolog och familjeforskare vid Lunds universitet. Modellen har kallats "Byrån för barns bästa" och har mötts av mycket starkt stöd.

Barnombudsmannen Lena Nyberg har ansett att det i många stycken är en idealmodell för hantering av vårdnadstvister. Förra barnminister Ingela Thalén tycker att förslaget utgör en suverän arbetsmodell för det konfliktförebyggande arbetet med familjer i kris. Hon är övertygad om att det konfliktlösande inslaget i modellen inte bara skulle bespara människor lidande och ohälsa utan också vara samhällsekonomiskt lönsamt. Göran Ewerlöf, domare vid Svea Hovrätt med mångårig erfarenhet av vårdnadstvister ser också positivt på modellen och anser att föräldrar som separerar alldeles för lätt hamnar i domstol.

Så här beskrevs Byrån för barns bästa i en artikelserie som publicerades i Dagens Nyheter 2001.

BARNNS BÄSTA är i de allra flesta fall lika med samarbetande föräldrar. Ändå leder omkring var tionde separation till att föräldrarna strider om barnen inför domstol.

Domstolen är fel arena för samtal om hur barnen ska ha det. Där är det omöjligt för de ytligt sett förbannade men i grunden förtvivalade föräldrarna att lösa sin konflikt. Där undermineras deras självförtroende, där saboteras deras framtida möjligheter att samverka. Där blir barnen vapen.

Det är vanligt att den som förlorar vårdnaden blir bitter. Han eller hon är förödmjukad och vill inte längre samarbeta. Och den som vinner är inte heller inställd på att ge och ta.

Vårdnadstvister

Sedan 1998 kan domstolarna döma till gemensam vårdnad mot den ena partens vilja. Rätten kan också bestämma att barnen ska bo växelvis hos båda föräldrarna även om den ena protesterar mot den ordningen.

Meningen är att även ovilliga föräldrar ska förmås att samarbeta. Men det är inte särskilt troligt att en sådan dom leder till vänskap och god samverkan. Risken är stor att barnen år efter år tvingas att leva under terrorbalans i stället för fred.

Men det finns nu en alternativ modell. Den utgår ifrån målet om gemensam vårdnad. Varje barn bör få behålla en nära kontakt med båda föräldrarna - såvida inte den ena är uppenbart olämplig eller rent av farlig för sitt barn. Om allvarliga missförhållanden som svåra drogproblem, psykisk sjukdom, grovt våld eller incest har förekommit inom familjen - då bör inte konflikten mellan föräldrarna behandlas inom ramen för denna modell. Då bör rättsväsendet ta över. Det är viktigt att barn inte tvingas leva med föräldrar som skadar dem. Men faktum är att även vanliga, goda föräldrar går vilse i vreden efter skilsmässan. De behöver hjälp.

Modellen för Byrån för barnets bästa

Så här blir det i framtiden om modellen införs: Lagen ändras. Det blir inte längre möjligt att som förr strida om vårdnaden inför domstol. De föräldrar som är så förbittrade på varandra att de inte längre vill ha gemensam vårdnad och inte kan enas om var barnen ska bo - de måste enligt den nya lagen vända sig till Byrån för barns bästa, en ny myndighet som finns i varje kommun.

Där arbetar lämpliga, erfarna och psykologiskt välutbildade personer med mycket goda insikter i barns och föräldrars behov. En av dessa kloka människor blir kvinnans egen mentor och tränare i konsten att skilja sig utan att barnen far illa. En annan blir mannens.

Byrån utser också genast en så kallad god man för barnen, en klok och kunnig man eller kvinna som undersöker deras situation och i första hand ser till deras behov. Den gode mannen har rätt att gripa in om inte föräldrarna klarar av att ordna det bra för barnen under den turbulenta tiden efter skilsmässan. Han eller hon kan i sådana fall bestämma var barnen ska bo till dess att konflikten är löst. Barnen måste få lugn och ro. De behöver också en fast punkt.

Grundregeln är att de tills vidare får bo kvar i sitt invanda hem tillsammans med den förälder som bor kvar där. Om båda föräldrarna har flyttat bör de få bo hos den som bor närmast skolan och kompisarna. Självklart får barnen ofta umgås med den förälder som har flyttat. Och om de behöver professionell hjälp för att klara krisen ska de genast få komma till en av byråns psykologer.

Om det är möjligt ska barnens gode man fatta sina beslut i nära samråd med både föräldrarna och barnen. Men om detta inte går - då bestämmer han eller hon själv, med barnens önskingar och behov längst fram i sinnet.

De nyskilda får träffa var sin mentor till dess att förtroende och tillit uppstår, kanske en gång i veckan under ett halvår eller ännu längre. Dessa samtal fungerar som en stärkande och stabiliserande terapi där alla de svåra känslorna kan uttryckas och bearbetas. Det första målet för dessa träffar är att både mannen och kvinnan på var sitt håll vaskar fram kärnan i konflikten. Den handlar nämligen i ytterst få fall om barnen. Den gäller vanligtvis något helt annat. Många som skiljer sig har inte förmått att avsluta den havererade kärleksrelationen på ett bra sätt; kanske är både mannen och kvinnan i själva verket livrädda för att lämna varandra; gång på gång river de bort varandras sårskorpor för att behålla ett slags förtvivlad närhet; hellre en destruktiv kontakt än ingen alls. Kanske handlar det om svartsjuka och hämndbegär. Kanske väcktes outhärdliga känslor av maktlöshet och övergivenhet från barndomen i den enas inre när den andra meddelade att familjen skulle spricka. Eller också är det egentligen pengar eller egendomar de forna älskande strider om.

Under alla förhållanden är det viktigt att de urskiljer, bearbetar och försöker lösa den verkliga konflikten utan att använda barnen som vapen mot varandra. Efter denna första tid av samtal bör både mannen och kvinnan ha blivit mindre rädda och misstänksamma. Båda har sänkt garden och börjat förstå vad fejden egentligen handlar om. I detta läge ställer byrån upp med rejäla resurser så att de verkligen kan lösa konflikten.

Handlar den om pengar och ägande vidtar förhandlingar med stöd av en ekonomiskt kunnig jurist. Gäller den svåra känslor får den ena eller båda hjälp genom fortsatta stödsamtal eller psykoterapi. Båda har förhoppningsvis också börjat tänka på vad som faktiskt är bäst för barnen; nu är de mogna för prestigelösa samtal om var barnen ska bo.

Om de i detta läge kan komma överens om en lösning som är bra för barnen - då får den gälla; då har arbetet vid Byrån för barns bästa lyckats. Men om de inte kan enas går arbetet in i nästa skede: beslutsfasen. Det beslut som ska fattas gäller inte den juridiska vårdnaden, den är även fortsättningsvis gemensam - om inte samtalen har avslöjat allvarliga missförhållanden inom familjen. I sådana fall måste rättsväsendet pröva frågan om vårdnaden.

Men om inget sådant finns med i bilden är det nu dags för gruppen att avgöra var barnen ska bo. Kvinnan, mannen, deras två mentorer och barnens gode man inleder en serie möten. Det är gott om tid och alla får tala till punkt. Barnen får också vara med vid vissa möten. Deras vilja väger tungt för beslutet. Om de är 10-12 år eller äldre krävs mycket starka argument för att de inte ska få bo där de vill bo.

Samtalen fortsätter tills alla känner sig förstådda. Sedan bestämmer de fem i gruppen tillsammans vad som ska gälla. Arbetet avslutas med att föräldrarna skriver på ett juridiskt bindande avtal enligt gruppens gemensamma beslut. Avtalet gäller i två år. Om föräldrarna under tiden vill ändra avtalet kan de i samförstånd skriva ett nytt. Då ska dock den gode mannen granska det nya avtalet med tanke på barnens intresse och godkänna det innan det blir giltigt.

I vissa fall får barnen bo växelvis hos båda föräldrarna. Men en sådan lösning förutsätter att mamman och pappan verkligen kan och vill samarbeta i vardagen. Andra barn mår bättre av att bo hos den ena och umgås med den andra. Då måste givetvis den förälder hos vilken barnen bor få bestämma i praktiska frågor som rör vardagen. Men de stora linjerna i barnens liv ska föräldrarna komma överens om, och det juridiska ansvaret för barnen bär de gemensamt.

Men vad händer om de fem i gruppen trots stora ansträngningar inte kan enas? Då avgörs det hela genom omröstning. Vad sker då om den ena eller båda föräldrarna känner sig orättvist behandlade eller överkörda av byråns experter? Ja, då får en domstol granska gruppens beslut. Det är viktigt med tanke på rättssäkerheten att denna möjlighet finns.

Både föräldrarna och barnen kan begära överprövning av gruppens beslut i domstol. Domstolen undersöker då om någons rätt har kränkts eller om något viktigt har förbigåtts. Om det är så - då ger domstolen byrån order att ta upp fallet igen; gruppen måste hitta en ny lösning enligt domstolens synpunkter. Men om domstolen anser att detta inte behövs - då gäller gruppens tidigare beslut i två år.

Hur blir det om någon av föräldrarna från början helt enkelt vägrar att komma till samtalen på Byrån för barns bästa? I så fall avstår han eller hon från sin möjlighet att påverka beslutet om var barnen ska bo. Det fattas då av en grupp som består av den andra föräldern, hans eller hennes mentor samt barnens gode man. Även detta beslut kan överprövas. Men om inte domstolen anser att någons rätt har kränkts - då gäller gruppens beslut. Först efter två år är det åter möjligt att begära nya samtal om en ny lösning.

Den förälder som inte deltog i samtalen kan dock få träffa sin mentor tidigare än så. Och hur blir det om något oförutsett händer som innebär en stor förändring för barnen eller föräldrarna? Då ska byrån ta upp saken igen för att hitta en ny lösning.

Varje beslut vid Byrån för barns bästa ska utvärderas efter två år. Då träffas de fem i gruppen igen. Om både föräldrarna och barnen då förklarar sig nöjda är byråns arbete

avslutat. Men om konflikter eller missförhållanden kvarstår vidtar nya samtal och eventuellt ett nytt beslut om hur barnen ska ha det.

Ett barn eller en förälder kan också begära byråns hjälp om umgänget inte fungerar. Båda föräldrarna är skyldiga att komma om byrån kallar till sådana samtal. Det ska inte längre vara möjligt att utan vidare abdikera från sitt föräldraskap eller sabotera den andra förälderns umgänge med barnen.

Alla samtal är gratis för föräldrarna. Det är samhället som betalar. De skattepengar som går åt är väl använda. Byrån för barns bästa kan kanske till och med ge en samhällsekonomisk vinst då en stor del av kostnaderna för psykiskt illamående, sjukskrivningskostnader, ökade risker för drog- och alkoholberoende samt processandet inom rättsväsendet kan undvikas.

Så skulle det alltså gå till om denna modell infördes i Sverige. Den skulle dramatiskt öka chansen att de viktiga beslut som måste fattas efter svåra separationer leder till barnens bästa. Det anser både rättsociologen Annika Rejmer och juristen Anna Singer. Inom den ordning som nu gäller erbjuds inte föräldrar med en svår konflikt någon möjlighet till verklig konfliktlösning - den rättsliga

processen snarare fördjupar striden. Detta är ett stort problem för många barn. Det är inte ovanligt att de lägger ner en så väldig energi på att förhindra bråk och medla mellan föräldrarna att deras egen personliga utveckling avstannar.

Visst finns det problem med en modell av detta slag. Den innebär till exempel att samhället lägger sig i familjernas inre liv på ett sätt som vissa föräldrar kan uppfatta som integritetskränkande. Samhället tar också mindre hänsyn till de vuxnas intressen - till förmån för barnens. Men fördelarna överväger starkt. Framför allt så innebär det att samhället skapar bättre förutsättningar för fler barn att få sina främsta behov tillgodosedda i de fall där föräldrarna beslutat att separera.

Stockholm den 23 oktober 2002

Lars Ångström (mp)